

XXI століття : Збірник наукових праць учасників Міжнародної науково-практичної конференції 26-27 червня 2001 року. - К., 2001. - С.327-333.

10. Зіновчук В.В. Кооперативна ідея в сільському господарстві України та США / В.В. Зіновчук. – К.: Логос, 1996. – 221 с.

11. Пантелеймоненко А.О. Українська сільськогосподарська кооперація. Досвід минулого / А.О. Пантелеймоненко. – Полтава ПДАА. 2001. – 49 с.

12. Маркіна І.А. Методологічні питання ефективності управління / І.А. Маркіна // Фінанси України. – 2000. - № 6. – С. 24 – 32.

13. Мовчан М.М. Аксиологічна сутність теорії кооперації як важливої складової філософії економіки М.І. Туган-Барановського у трансформаційних реформах сучасної України / М.М. Мовчан // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Споживча кооперація XXI століття: уроки трансформаційних реформ і перспективи розвитку» 20-21 листопада 2008 р. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – С.21.

14. Витанович І.І. Історія українського кооперативного руху / І.І. Витанович. – Нью-Йорк, 1964. – 624 с.

15. Злупко С.М. Економіка Галичини в другій половині XIX – на поч. XX ст. / С.М. Злупко. – Львів, 1992. – 168 с.

16. Чайнов А.В. Краткий курс кооперации / А.В. Чайнов. – М.: Книжная палата, 1989. – 372 с.

17. Закон України «Про кооперацію» у редакції від 10.07.2003 р. - № 1087-IV // Державний вісник України. – Ужгород «ІВА» – 2003. - № 17 (133) – С. 5-10.

18. Декрет Раднаркому «Про робітничо-селянські споживчі товариства» від 16 березня 1919 р. // Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства РСФСР. – 1919. - № 17. – С. 19.

19. Аліман М.В. Реформи у споживчій кооперації України та їх наслідки / М.В. Аліман // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Споживча кооперація XXI століття: уроки трансформаційних реформ і перспективи розвитку» 20-21 листопада 2008 р. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – С. 18-19.

20. Постанова уряду від 29 вересня 1935 року «Про роботу споживчої кооперації на селі» Історія кооперативного руху і кооперативного права в Україні. //Кооперативне право. За ред. В.І. Семчика. – К.: Ін Юре. 1998. – С. 54-55.

21. Мних С.В. Розвиток обліку в Галичині (історичні та методологічні аспекти) / С.В. Мних, В.С. Швець, І.Й. Яременко. – Львів: Каменяр, 2000. – 208 с.

22. Боїн В.О. Теоретичні аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств споживчої кооперації / В.О. Боїн // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Споживча кооперація XXI століття: уроки трансформаційних реформ і перспективи розвитку» 20-21 листопада 2008 р. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – С.48.

23. Україна в цифрах 2008 р: Статистичний щорічник. – К.: 2009. – 572 с.

502.34 + 504.064

*Пашенцев О.І., д.е.н., професор,
Національна академія природоохоронного і курортного будівництва,
м. Сімферополь*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Забезпечення регулювання захисту навколишнього природного середовища багато в чому залежить від ефективного застосування відповідних інструментів. Найбільш перспективним є економічне забезпечення його захисту. Це можна пояснити тим, що економічні інструменти є більш відповідними загальній філософії вільного ринку, ніж політичні, екологічні чи адміністративні. Економічне забезпечення захисту доквілля спрямовано на застосування сукупності методів, засобів, інструментів, які дозволяють запобігти екодеструктивному впливу сфери виробництва, обігу, споживання на навколишнє середовище з метою недопущення деградації та погіршення його стану. У цьому випадку застосування екологічного підприємництва допоможе вирішити двоєдине завдання: покращити стан навколишнього середовища та підвищити рівень зайнятості населення країни.

Дослідження застосування економічних інструментів для охорони доквілля здійснювало багато українських вчених: Н.М. Андрєєва – досліджує можливості екологізації інвестицій, ефективність використання інвестиційних ресурсів на проведення поточного та капітального ремонту природоохоронних об'єктів [1, 2], О.О. Веклич – розробила механізми удосконалення системи

екологічного оподаткування, які мають реальний вплив на діяльність господарюючих суб'єктів відносно зниження негативного впливу на навколишнє середовище [3], Т.П. Галушкіна – обґрунтувала методологічні підходи удосконалення економічних інструментів екологічного менеджменту, як системи заходів досягнення збалансованого розвитку довкілля [4], Є.В. Садченко – обґрунтовано методологічні підходи застосування екологічного маркетингу для вирішення завдань раціонального природокористування [9], І.О. Сааджан, С. К. Харічков – запропоновано економічний механізм екологічного страхування, аналізуються різні показники, які можливо прийняти за базу розрахунку страхового екологічного тарифу [11]. Аналіз їх праць дозволив виявити сильні та слабкі боки цих інструментів (рис. 1).

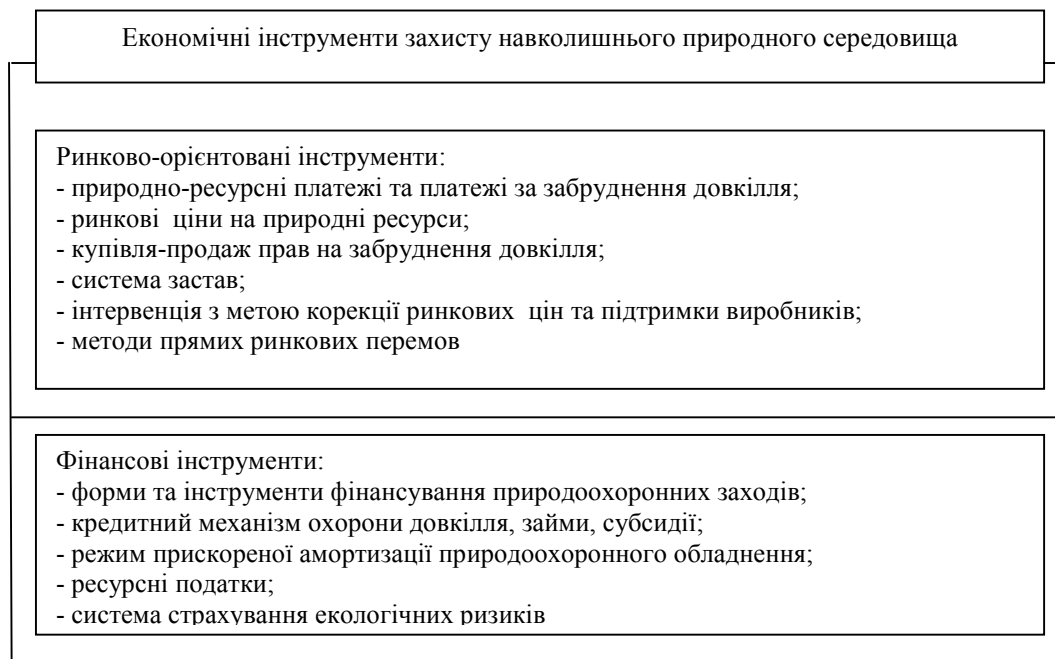

Рис. 1. Економічні інструменти захисту навколишнього природного середовища

До переваг цих інструментів можна віднести: забезпечують природоохоронну діяльність необхідними джерелами фінансування, сприяють через механізм ринкового ціноутворення зберіганню дефіцитних природних ресурсів для майбутніх поколінь, забезпечують умови для самостійного визначення суб'єктами господарювання стратегії природоохоронної діяльності, підсилюють гнучкість механізму екологічного управління, забезпечують високу ефективність з погляду економії екологічних витрат, сприяють розробці стимулів до скорочення забруднення навколишнього середовища.

До недоліків можна віднести: складність визначення начального рівня емісійних платежів, невизначеність досягнення остаточного природоохоронного результату, висока чутливість до інфляційних процесів, які потребують постійного корегування рівня платежів, ризик зниження конкурентоспроможності продукції внаслідок високих екологічних витрат.

Але усі ці інструменти мають різні умови застосування та різний позитивний ефект, також очевидні проблеми їх застосування, складність, недостатня вивченість. На думку авторів подальшому вивченню підлягають ті з них, які повинні відповідати умовам, а саме: найменш вивчені, варіабельні в застосуванні, можливо проводити корегування з урахуванням існуючої ситуації, об'єктивна необхідність їх застосування. Тому необхідність подальших методичних розробок з обліком нових екологічних викликів надають можливість авторам запропонувати деякі підходи щодо розвитку екологічного підприємництва як інструменту превентивного захисту довкілля, який має значний позитивний ефект, але сьогодні застосовується в Україні дуже повільно.

Мета статті - проаналізувати сучасний стан розвитку екологічного підприємництва в Україні, визначити найбільш перспективні напрямки розвитку та запропонувати організаційну модель підтримки одного з його напрямків.

Мінімізувати негативний вплив господарюючих суб'єктів на довкілля можливо шляхом застосування екологізованих технологій, під якими розуміють «виробничі процеси, що не порушують кругообіг у природі, забезпечують надходження забруднюючих речовин у біосферу в рамках встановлених лімітів і побудовані на основі принципів просторової компактності,

маловідходності, замкнутості виробничого циклу, можливості вторинної переробки» [10, с.82]. Однак, розробка та впровадження маловідходних і ресурсозберігаючих технологій вимагає вкладення значних реальних інвестицій, що проблематично в сучасних економічних умовах, як держави в цілому, так і більшості економічних районів зокрема. За останні 2-3 роки в системі державного управління екологічними програмами помітною стала тенденція зміцнення регіонально-територіальної ланки управління, що зв'язано з регіональною специфікою прояву екологічних проблем, значним впливом промислових підприємств, залученням підприємців до вирішення екологічних проблем [10, с. 89].

Якщо прогрес у якості довкілля можна вимірювати показниками зниження обсягів викидів і ПДК забруднень, то зрушення в напрямку екологізації економіки знаходить своє відображення, насамперед, у змінах, що відбуваються на ринках технологій і товарів. Саме фактори, що формують потреби в екологічних нововведеннях і готовність економіки їх прийняти, на практиці можуть забезпечити стикування екологічних цілей та економічних інтересів, що виявляються на ринку. Екологічний фактор може зіграти ведучу роль по розмежуванню, як галузей економіки країни по технічній оснащеності, конкурентоздатності, так і між малим та великим підприємництвом [2, с.483]. У цьому випадку мова йде про створення нових галузей виробництва та надання послуг, що можуть забезпечити вітчизняну економіку технологіями, устаткуванням і послугами в сфері боротьби з забрудненням, тобто створенні основних напрямків екологічно орієнтованого бізнесу, які можуть бути освоєні суб'єктами підприємництва (табл. 1) [10, с. 89].

Таблиця 1

Структура, зайнятість та доходи основних напрямків екологічного бізнесу в Україні в 2009р.

Напрямки екологічного бізнесу	Зайнятість, тис. люд.	Прибуток, млн. грн.
Сбір і переробка твердих відходів	1,181	9,11
Водоочісні роботи	3,251	23,89
Виробництво обладнання та хімікатів для водоочистки	0,125	0,59
Обслуговування інфраструктури водопостачання та водоочистки	7,89	23,12
Виробництво обладнання для переробки відходів	4,212	17,67
Виробництво контрольно-вимірювального обладнання	2,794	0,96
Виробництво обладнання для охорони атмосферного повітря	0,078	0,98
Аналітичні послуги	1,892	1,23
Консультаційні та проектні роботи	1,912	10,23
Розробка маловідходних технологій	0,064	0,56

Аналіз даних цієї таблиці показує, що суб'єкти підприємництва в Україні освоюють ті напрямки екологічного бізнесу, які не пов'язані зі створенням значної матеріальної бази, а ґрунтуються на інтелекті персоналу. Це можна пояснити наявністю в країні значної кількості досвідчених і кваліфікованих фахівців – проектувальників та аналітиків. Однак, виробничі сфери екологічного бізнесу розвиваються вкрай повільно.

По цих напрямках спостерігається ріст чисельності зайнятих відповідно на 22,65%, 25,87%, 21,34% і доходів відповідно на 4,59%, 9,57%, 21,32% [6, с. 76]. Досить показовими є дані про частку екологічного бізнесу у ВВП держави (табл. 2). Аналіз даних цієї таблиці показує, що частка малих підприємств у ВВП України оцінюється в 10-12%, а частка екологічного бізнесу у 0,80-0,90%, що значно поступається показникам індустріально розвинутих країн Західної Європи та Північної Америки [8, с. 85]. Однак, якщо ці держави вже практично вичерпали свій ресурс росту ВВП за рахунок розвитку малого бізнесу, у тому числі й в екологічних напрямках, то в Україні мається значний резерв, що, безсумнівно, дозволить країні збільшити ріст ВВП, тому що ринок продажів екологічної продукції оцінюється в 600 млрд. дол. США [7, с. 87].

В умовах неоліку коштів на фінансування природоохоронних програм, що викликано фінансово-економічною кризою, особливе значення має залучення малого бізнесу до рішення регіональних екологічних проблем. Малий бізнес може не тільки реально сприяти рішенню екологічних задач, але і росту зайнятості. Безсумнівно, його залучення повинне здійснюватися за напрямками, в яких можливий позитивний результат. Одним з них є переробка та розміщення відходів. Аналіз даних табл. 2 показує, що сьогодні в Україні частка управління відходами в ВВП складає тільки 0,20-0,30%, що майже в 15-17 разів менше ніж у індустріально розвинутих державах [8, с.90; 10, с.83].

Таблиця 2

Питома вага екологічного бізнесу у ВВП індустріально розвинутих країн світу

Держава	Частка МП у ВВП, %	Частка екобізнесу в ВВП	Частка управління відходами в ВВП
Велика Британія	50-53	6,7-6,9	2,9-3,1
Італія	57-60	5,2-5,5	2,5-2,8
Німеччина	50-54	9,8-10,1	3,5-4,9
Росія	10-12	1,4-1,5	0,5-0,6
США	50-52	10,5-10,8	3,5-4,7
Україна	10-12	0,8-0,9	0,2-0,3
Франція	55-62	6,2-6,4	1,6-2,8

Це можна пояснити не тільки впровадженням в цих країнах державних програм з розвитку територій, але й наявністю державної підтримки з розвитку екологічного підприємництва, залученням малого бізнесу та розвитку організаційних моделей управління, де ведуче місце належить Канаді (державна підтримка малого екологічного бізнесу оцінюється в 1,4-1,7 млрд. канадських дол.). На превеликий жаль в Україні відсутня програма не тільки комплексна, але й регіональна програма розвитку екологічного бізнесу.

У роботі [5, с. 210] відзначається, що «поховання відходів в країні здійснюється без системного аналізу цього процесу, при цьому не здійснюються послідовні етапи їх освоєння». Тому сьогодні місцевій владі доцільно розглянути питання про розвиток підприємництва в галузі збору, сортування та переробки відходів, при цьому здійснюючи загальний процес управління їх розміщенням (рис. 2).

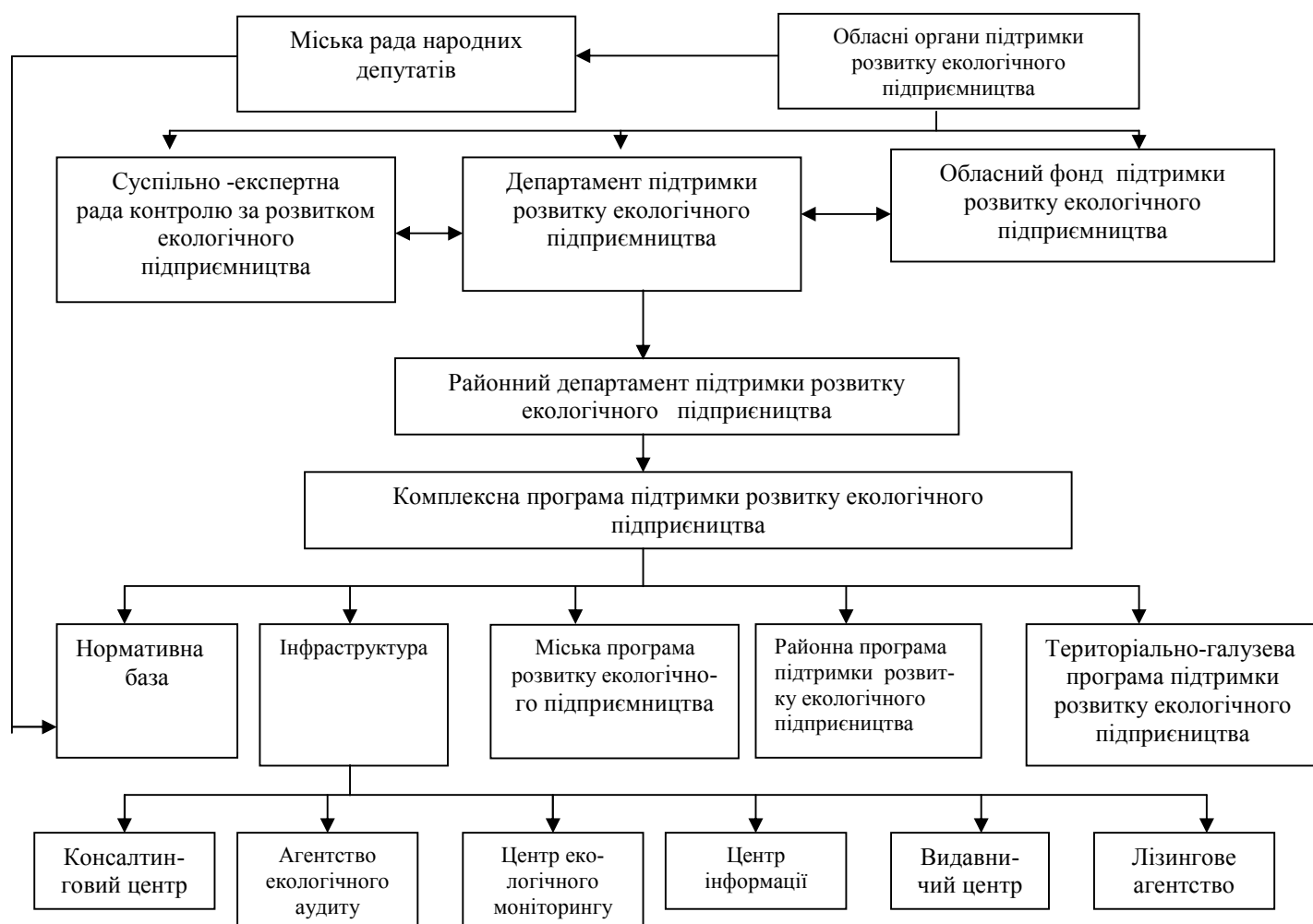

Рис. 2. Організаційна модель підтримки екологічного бізнесу (управління відходами)

Постійний розвиток підприємництва в сфері переробки відходів багато в чому залежить від функціонування інфраструктури підтримки малих підприємств, як на рівні держави, так і на регіональному рівні.

Важливою функцією місцевих органів влади самоврядування є розробка та реалізація регіональних програм підтримки підприємництва в цій сфері. Розвиток підприємництва в сфері освоєння відходів доцільно прийняти у вигляді відповідної програми на рівні обласних рад, виконання якої повинно контролюватися структурним підрозділом по екологічній безпеці при цих радах. Цей підрозділ повинен здійснювати свою діяльність через міські та районні в містах департаменти з екологічної безпеки. Однак, успіх у реалізації програми в розміщенні відходів залежить від узгодженості республіканських, міських і районних програм, наявності нормативної бази та інфраструктури. Реалізацію цієї програми повинна контролювати суспільно - експертна рада, до складу якої входять народні депутати, вчені та представники громадськості. Інфраструктура повинна містити у собі наступні елементи: консалтинговий центр, агентство екологічного аудита, центр екологічного моніторингу, центр ділової інформації, видавничий центр, лізингова компанія.

У зв'язку з тим, що на процес управління відходами впливає досить багато факторів (політична нестабільність, загальноекономічні фактори, демографічна ситуація, виробнича потужність) перед суб'єктом господарювання виникає необхідність управління цінами на надані послуги, які зв'язані із збором, сортуванням, транспортуванням відходів. Управління ціною здійснюється за допомогою внесення змін у преїскуранти або застережень у контракти. У тих випадках, коли суб'єкт підприємництва не має умов оперативно внести зміни у преїскуранти, доцільно застосовувати обмови щодо росту цін. Для цього він може застосовувати спеціальні обмови, які зафіксовані в контракті, що дозволяє йому перенести ризик на вищі органи управління, зокрема органи місцевого самоврядування. Однак, основною умовою внесення застереження є її економічна обґрунтованість. Тому остаточний розрахунок величини платежу за розміщення відходів пропонується здійснювати з урахуванням коефіцієнту небезпеки розміщення відходів (формула 1).

$$Ц_{п} = [Ц_{к} \cdot (X_1 \cdot (З_{п} / З_{к}) + X_2 \cdot (Т_{п} / Т_{к}) + X_3 \cdot (E_{п} / E_{к}))] \cdot R; \quad (1)$$

де Ц – вартість контракту на виконання робіт, пов'язаних із збором, сортуванням, транспортуванням, складуванням відходів, тис. грн.; З – заробітна плата персоналу, тис. грн.; Т – транспортні витрати підприємства, тис. грн.; Е – вартість електроенергії при здійсненні комплексу робіт з розміщення відходів, грн.; к,п – індекси вартості на момент підписання контракту та на момент здійснення робіт; X_1, X_2, X_3 – коефіцієнти, які враховують питому вагу відповідних витрат у загальному обсягу витрат; R – коефіцієнт небезпеки розміщення відходів.

В Україні освоюють ті напрямки екологічного бізнесу, які не пов'язані зі створенням значної матеріальної бази, а ґрунтуються на інтелекті персоналу, а виробничі сфери екологічного бізнесу розвиваються вкрай повільно. Запропоновано організаційну модель підтримки екологічного підприємництва (управління відходами), яка дозволяє на регіональному рівні забезпечити розвиток цього бізнесу. Запропоновано підхід до визначення розміру платежу за розміщення відходів з урахуванням коефіцієнту небезпеки розміщення відходів.

Література

1. Андреева Н. Н. Экологически ориентированные инвестиции : [монография] / Н.Н. Андреева - Одесса.: Ин-т проблем рынка и экономико-экологических исследований, 2006. - 536с.
2. Андреева Н. Н. Экономические основы развития экологического предпринимательства в Украине / Н. Н. Андреева // Экономика: проблемы теории та практики. – 2005. Вып. 4. – С. 476–484.
3. Веклич О.О. Удосконалення систем екологічного оподаткування / О.О. Веклич // Фінанси України. – 2001. - №2. С. 3-11.
4. Галушкіна Т.П. Экономика природопользования: [монография] / Т.Галушкіна. – Харьков: Бурун-книга, 2006. – 229 с.
5. Пашенцев О.І. Сучасний стан і методи управління екологічною безпекою Криму: [монография] / Олександр Пашенцев.– Сімферополь: Доля, 2006.- 254 с.
6. Пашенцев А.И. Развитие экологического бизнеса в Украине / А.И. Пашенцев // Теория и практика предпринимательской деятельности : 2-ая междунар. науч. - практ. конф., 10-12 сент. 2009г. : тезисы выст. – С. –77-79.
7. Переход к устойчивому развитию: глобальный, региональный, локальный урони / [Сдасюк Г. В., Горшков С.П., Стрелецкий В. П. и др] : под. ред. Н. Ф. Глазовского – М.: КМК, 2002.- 442с.
- 8.Перо К.М. Перспективи розвитку екологічного бізнесу в Україні : монография / К. Перо. – Харків: Слобода, 2006. – 283с.

9. Садченко Е.В. Принципы и концепции экологического маркетинга: [монография] / Е. Садченко. – Одесса: Ин-т проблем рынка и экономико-экологических исследований, 2002. - 395 с.
10. Трет'яков С.В. Проблеми екологізації економіки України: [монографія] / С. Трет'яков. – Харків. Наукова думка, 2009. - 481с.
11. Харичков С.К. Страхование экологических рисков: принципы, экономический механизм / С.К. Харичков, И.А. Сааджан.– Одесса: Ин-т проблем рынка и экономико-экологических исследований, 2006.- 312с.

65.012.34:64.069.6:168.5

*Скоробогатова Т.Н., д.э.н., доцент,
ТНУ им. В.И. Вернадского, г. Симферополь*

К ВОПРОСУ О МЕСТЕ СЕРВИСНОЙ ЛОГИСТИКИ В СИСТЕМЕ НАУК

Одним из наиболее перспективных экономических направлений на сегодняшний день, несомненно, является логистика. Многогранный характер логистики обусловил множество трактовок термина. По нашему мнению, логистика – это наука и практика (деятельность в виде услуги) управления интегрированными потоками в системе определенного уровня, направленного на полное, качественное и своевременное обеспечение процессов производства и потребления с использованием инновационных технологий при оптимальных затратах.

Начиная разговор о логистике, большинство ученых указывает на греческое происхождение термина, его первоначальное использование в военном лексиконе и современное определение как учения об управлении потоками [1, с. 4-9; 2, с. 34-41; 3, с. 8-10; 4, с. 8, 18; 5, с. 20-22]. При этом, указывая на междисциплинарный характер логистики, лишь некоторые авторы определяют ее конкретную связь с другими науками. Например, Б.А. Аникин и Т.А. Родкина считают, что логистика связана с математикой, статистикой и рядом экономических наук [4, с. 19]. Данный тезис явно требует конкретизации. По мнению А.М. Гаджинского, логистический подход предполагает «необходимость решения задач в области техники, технологии, экономики и математики» [2, с. 57]. Соглашаясь с таким положением, следует отметить, что перечисленные предметные области имеют разный характер. Если экономика выступает базой логистики, то математика имеет прикладной характер по отношению к логистике как теории, а техника и технология – это, скорее, логистика – практика. А.А. Канке и И.П. Кошечкина выделяют четыре составляющие научной базы логистики: математика, исследование операций, техническая кибернетика, экономическая кибернетика и экономика [3, с. 32, 33]. Причем последняя классификационная группировка слишком разнопланова. Действительно, авторы включили сюда и имитационное моделирование, и управление персоналом, и бухгалтерский учет и т. п., что явно требует разобобщения.

Все вышесказанное относится к традиционной логистике. Однако в настоящее время в качестве самостоятельного направления выделилась сервисная логистика как управление человеческими потоками. Такое название вполне обосновано. Как известно, согласно одному из аспектов логистика выступает в качестве услуги (сервиса). Сервисная логистика направлена на управление потоками потребителей, направляющихся к месту оказания услуги и организацию их рационального обслуживания. Идентификация указанного логистического направления, несомненно, предполагает обозначение смежных предметных дисциплин и выявление соответствующих связей.

Целью статьи является определение места логистики (и, в частности, сервисной логистики) в системе наук, установление ее связи с базовыми научными областями и выявление перспектив развития.

Как следует из определения, логистика – это, прежде всего, управление. Для традиционной логистики – это управление материальными, энергетическими, информационными и финансовыми потоками, для сервисной – управление человеческими потоками, направляющимися к месту потребления продукции, ресурсов и услуг (последний вариант наиболее распространен, поэтому в дальнейшем мы будем делать упор на нем). Следовательно, говоря о науках, смежных с логистикой, необходимо принимать в расчет те из них, которые связаны с самим управлением (общая теория управления и управленческие функции) и объектами управления. Для материальных потоков, в состав которых входят ресурсы (сырье и материалы), незавершенное производство, готовая продукция – это экономика предприятия, бухгалтерский и управленческий учет, управление